Gereformeerd Theologisch Tijdschrift

REDACTIE:

Dr G. Ch. AALDERS, Dr T. HOEKSTRA, Dr G. KEIZER,
Ds C. LINDEBOOM, Dr J. RIDDERBOS.

NEGEN-EN-TWINTIGSTE JAARGANG
MEI 1928—APRIL 1929

UITGAVE: DRUKKERIJ DE GRAAFSCHAP, AALTEN

Gereformeerd Theologisch Tijdschrift.
Redactie-Adres: Prof. Dr T. HOEKSTRA te Kampen.
Aflevering 1. Mei 1928.

DE TAAL VAN JEZUS EN VAN DE RABBIJNEN

door

Dr C. BOUMA.

In mijn vorig artikel over Formgeschichte, opgenomen in de April-aflevering van dit tijdschrift, is betoogd, dat het bestudeeren van den vorm der woorden van Jezus en de apostelen, mits binnen bepaalde grenzen, van groot nut kan zijn. Ze spraken immers de taal van hun tijd, zoodat men hun taal in haar formeele eigenaardigheden niet wel kan verstaan zonder de taal te kennen van hun tijd en hun sfeer.

In den laatsten tijd is hiervoor het oog steeds meer open gegaan, zoodat ook de vorm zich in groote belangstelling verheugen mag. Formgeschichte wordt alom beoefend. Wel is hierin een gevaar en wordt deze studie heden nog al eens gebruikt om, uitgaande van hypothesen, die wij niet aanvaarden, deze verder uit te werken. Maar afgedacht daarvan mag dankbaar worden geconstateerd, dat de vorm der woorden van Jezus en de apostelen voorwerp van onderzoek is geworden.

Hierbij is echter niet te ontkennen, dat men ietwat eenzijdig te werk gaat. Het is met name het Hellenistische spraakgebied, dat is onderzocht, en dat materiaal heeft geleverd voor het verstaan van het Nieuwe Testament. Het Rabbijnsche materiaal is door velen zoo goed als geheel verwaarloosd. Al is dit ten deele te verstaan, doordat de groote opgravingen uitsluitend Hellenistische vondsten aan het licht hebben gebracht, en geen of slechts zeer weinig Hebreeuwsche — toch is deze eenzijdigheid jammer.

Onze Heere en Zaligmaker is naar Zijn menschelijke natuur een zoon van Palestina geweest en niet van het groote Hellas. Zijn moedertaal is het Arameesch geweest, gelijk reeds voor meer dan veertig jaar Prof. Dilloo in een rectoraatsrede aan de Vrije Universiteit heeft betoogd, en heden algemeen is erkend. Hij heeft geleefd onder den zonnigen hemel van Galilea en bij de zee van Tiberias. Hij heeft omgegaan met het eenvoudige Galileesche landvolk en met de visschers. Van de Hellenistische cultuur is Hij tamelijk ver gebleven.

In dit opzicht is Hij een andere dan Paulus van Tarsen, die een echte zoon van de Hellenistische wereld is geweest ; die gedrenkt is geweest met de Hellenistische cultuur ; een groote-stadsmensch. Maar de Zaligmaker is de zoon van Palestina geweest. Hij heeft gesproken de taal van Zijn volk, die onder den invloed van de Rabbijnen stond.

Hier komt nog een tweede bij. Niet alleen, dat de Zaligmaker een bewoner van het platteland is geweest, maar ook mag nooit worden vergeten bij het vergelijken met Hellenistisch materiaal, dat de schrijvers van deze opgegraven stukken, van welken vorm dan ook, heidenen waren. En in het Nieuwe Testament hebben we te doen niet met den heidenschen, maar met den Christelijken geest. Bij het Hellenistische vergelijkingsmateriaal zijn we op den bodem van de valsche Religie, en bij de woorden van den Zaligmaker en de apostelen op het terrein van den geopenbaarden godsdienst. Op de twee terreinen van echte en pseudo-Religie beweegt zich de onderzoeker naar deze dingen.

Dit onderscheid mag nooit uit het oog worden verloren. Reeds niet, waar het zaken geldt van het gewone dagelijksche leven. Men mocht meenen, dat hier het onderscheid in de Religie niet van beteekenis is. Immers de heidensche Griek zal voor gewone dingen niet anders hebben gesproken dan de geloovige Israëliet. Beide spreken op het terrein der algemeene genade in dezelfde algemeen menschelijke taal. Maar toch is het niet geheel en al zoo. Ook voor alledaagsche zaken maakt de Religie groot onderscheid in de spreektaal. De

Religie heeft op het ontstaan der spreektaal ontzaglijken invloed gehad. Taal is niet een dood ding, maar achter haar leeft en in haar komt tot openbaring een geest. Ook een religieuse geest, uit God of uit den Satan. Satan bedient zich van de taal evenzeer als God de Heere het doet. Zoo is de omgangstaal der Grieksche wereld voertuig geweest voor de pseudo-Religie. Het is waar, dat ze ook in gebruik is genomen door den Heiligen Geest als voertuig voor de gedachten Gods ter verlossing. Maar voorzoover het de opgravingen betreft en het Grieksche vergelijkingsmateriaal voor de taal van het N. T. hebben we hoofdzakelijk te doen met documenten uit de zuiver heidensche wereld.

Vandaar, dat men nooit mag vergelijken zonder meer, vooral wanneer we zooals hier het terrein betreden van de Religie. Hier mag de onderzoeker nooit één oogenblik vergeten, dat hij vergelijkt heidensche geschriften of inscripties met Christelijke. Voor iemand van de Religionsgeschichtliche school maakt dat niet het minste onderscheid omdat hij niet gelooft aan het principieele onderscheid tusschen ware en valsche Religie. Maar wie dat onderscheid wèl aanvaardt, moet hiermede terdege rekening houden ook bij deze formeele studiën.

Bij de vergelijking met het Rabbinistische materiaal staat het geheel anders. Hier staan we op den bodem van den geopenbaarden godsdienst. Wel heeft het Israël uit de dagen, waaruit dit materiaal dateert, den Christus Gods verworpen, maar nog slechts pas. Niet zóólang, dat dit verwerpen reeds invloed op de taal kon hebben. Het spreekt nog de taal van het volk der bizondere Openbaring. En dezelfde taal heeft ook Jezus en hebben Zijn apostelen gesproken. Hier is niet zooals bij het Hellenistisch vergelijkingsmateriaal de antithese, maar de geestelijke verwantschap, ook al vergeten we geen oogenblik, dat het onderscheid reeds openbaar wordt.

Vandaar, dat vergelijking alleen met Hellenistische vormen eenzijdig is en een fout begaat, alsof Jezus een Griek was. Ook het Joodsche materiaal moet worden onderzocht.

Nu stemmen de meeste onderzoekers dit in theorie ook wel toe. Maar het blijft in den regel alleen bij de theoretische erkenning. In de practijk laat men dat Rabbinistische materiaal zoo goed als geheel los en beperkt men zich tot wat de Hellenistische wereld aan vormen biedt ter vergelijking. Iets wat schade doet aan de kennis van de taal en de beteekenis daarvan voorzoover het de woorden van den Heere Christus en Zijn apostelen betreft. Met een paar voorbeelden wil ik hierop de aandacht vestigen.

Misschien de meest geliefde en door den Heiland het meest gebruikte wijze van spreken is de gelijkenis geweest. In gelijkenissen drukte Hij zich uit, om de dingen te zeggen van het Koninkrijk der hemelen. En deze gelijkenis is een echt Joodsche spreekwijze. Wanneer men de gelijkenissen der Joodsche Rabbijnen en die van den Zaligmaker vergelijkt, valt de overeenkomst soms zeer sterk op.

Reeds in de inleidingsformule.

Zeer vaak gebruikt de Heere daarvoor een stereotiepen vorm. „Het Koninkrijk der hemelen is gelijk een mensch, die goed zaad zaaide in zijn akker", Matth. 13 : 24. „Het Koninkrijk der hemelen is gelijk het mostaardzaad, hetwelk een mensch heeft genomen en in zijn akker gezaaid", vs 31. „Het Koninkrijk der hemelen is gelijk een zuurdeesem", vs 33. Hierbij valt dan nog weer een eigenaardigheid op van formeelen aard, voor wat het eerste voorbeeld betreft. Het Koninkrijk der hemelen is wèl gelijk aan een mostaardzaad en aan zuurdeesem ; maar het is niet gelijk aan den *man*, die zaad zaaide in zijn akker, maar aan den *akker*. Het punt van vergelijking is dus verschoven. Voor ons Westersch oor klinkt daar in de gelijkenis een kleine formeele incorrectie.

Deze inleidingsformule nu is ook bij de Rabbijnen zeer geliefd. Rabbi Johanan zeide een gelijkenis, die hij inleidde met deze woorden : „Het is gelijk aan een koning, die zijn knechten ter bruiloft noodigde". „Het is gelijk een menschelijk koning, die een vrouw huwt". Een ander Rabbijn sprak : „Het

is gelijk een mensch, die een geldsom bij den koning heeft gedeponeerd". [1])

Men ziet uit deze paar voorbeelden, die zonder moeite zouden zijn te vermeerderen, dat hier dezelfde inleidingsformule wordt gebruikt. En in het eerstgenoemde voorbeeld is weer dezelfde formeele verschuiving. Aan dit laatste waren dus de Joodsche hoorders van den Zaligmaker gewoon. Het viel hun in het geheel niet meer op. Jezus sprak de taal der Rabbijnen, die aan het Palestijnsche volk bekend is geweest.

Er is ook nog een ander verschijnsel in den vorm der gelijkenissen, dat opvalt, en in dit verband moet worden genoemd. Het is het stereotiepe in den vorm. De Rabbijnen plachten steeds weer terugkeerende vormen te gebruiken in hun gelijkenissen. Vooreerst zij gewezen op de herhaling, die in de gelijkenissen der Rabbijnen zoo geliefd is. Als voorbeeld zij genoemd een gelijkenis van Elisja ben Abuja, ongeveer 130 na Chr.

„Een mensch, die goede daden doet en veel in de Wet studeert, wien is hij gelijk ? Aan een mensch, die onderaan steenen bouwt en daarna steenen van leem. En ook al komt er dan veel water, dat er tegen slaat, spoelt het ze niet weg.

„En een mensch, die geen goede daden doet en in de Wet studeert, wien is hij gelijk ? Aan een mensch, die eerst steenen van leem bouwt en daarna steenen. En ook al komt er dan weinig water, werpt het ze terstond om". [2])

Bij deze gelijkenis denkt ieder Bijbellezer onmiddellijk aan het slot der Bergrede in Matth. 7 : 24-27 : „Een iegelijk dan, die deze mijne woorden hoort en ze doet, dien zal Ik vergelijken bij een voorzichtigen man, die zijn huis op een steenrots gebouwd heeft ;

en daar is slagregen nedergevallen, en de waterstroomen zijn gekomen en de winden hebben gewaaid, en zijn tegen dat

[1]) Deze voorbeelden zijn ontleend aan P. Fiebig, Die Gleichnisreden Jesu im Lichte der Rabbinischen Gleichnisse, Tübingen, 1912, S. 18, 33, 48.

[2]) Fiebig, a.w. S. 81.

huis aangevallen ; en het is niet gevallen, want het was op de steenrots gegrond.

„En een iegelijk, die deze mijne woorden hoort en niet doet, die zal bij een dwazen man vergeleken worden, die zijn huis op het zand gebouwd heeft ;

en de slagergen is nedergevallen, en de waterstroomen zijn gekomen, en de winden hebben gewaaid, en zijn tegen dat huis aangeslagen ; en het is gevallen en zijn val was groot."

Gelijk men ziet, is er in de beide gelijkenissen overeenkomst in den inhoud. Beide spreken van het hooren van de woorden Gods op tweeërlei manier. En dat tweeerlei doen wordt vergeleken met het bouwen van een huis op goede of op verkeerde manier. Maar behalve in den inhoud is er groote en misschien nog grooter overeenkomst in den vorm.

De vorm van de gelijkenis van Jezus is zeer eigenaardig. Aan menig Bijbellezer, bekend als deze woorden hem zijn, ontgaat het allicht ; zeer tot zijn schade. De gelijkenis bevat een tegenstelling tusschen twee menschen. Beiden hooren de woorden van den Zaligmaker, maar de een doet ze wel, de ander niet. Dat is in den vorm in de inleiding der gelijkenis het eenige verschil tusschen die twee. De inleidingsformule is in beide deelen der tegenstelling precies en woordelijk gelijk uitgenomen het woordje : niet. Ze worden beiden vergeleken met iemand, die een huis bouwt, en wiens huis een storm moet doorstaan met voor beiden verschillend gevolg.

Ook in dit gevolg heeft de Heiland zorgvuldig steeds dezelfde woorden gekozen. Slechts in twee woorden wijst de Heere het verschil aan tusschen die twee : wijs en dwaas. En het resultaat weer in dezelfde woorden, alleen voor den tweeden met het woordje : niet (gevallen). Zooals men ziet, in beide deelen der gelijkenis precies dezelfde woorden en in dezelfde volgorde.

Dit is niet toevallig en zonder beteekenis. Dat is ook het geval in de boven aangehaalde gelijkenis van den Joodschen Rabbijn. Ook zij bevat twee helften en daarin een tegenstelling ; de eene hoorder van de woorden Gods doet de goede

daden en de ander niet. Beide worden weer in zooveel mogelijk precies dezelfde woorden geteekend. En de tegenstelling in de gelijkenis wordt eveneens woordelijk gelijk gezegd.

Dergelijke voorbeelden waren te vermeerderen. Ieder, die wel eens Rabbijnsche teksten onder de oogen heeft gehad, kent ze. Evenals ieder kundig Bijbellezer. En dan leert men inzien, dat deze wijze van uitdrukken geen toeval is en geen gedachteloos doen. Daarin is methode, zoowel bij Jezus als bij de Rabbijnen. Men versta me wel. Niet, alsof de Heiland of de Rabbijnen bewust en gewild methodisch hierbij te werk zijn gegaan. Dat geloof ik niet. Deze methode zal reeds oud zijn geweest en deel hebben uitgemaakt van de techniek van elk Joodsch redenaar. Zoo sprak nu eenmaal ieder, die religieuze redenen sprak onder de Joden. In gelijkenissen, in tegenstellingen, wier beide helften zooveel mogelijk aan elkander gelijk waren gemaakt; en in stereotiepe vormen. Zoodat er in het geheel geen reden is, om aan te nemen, dat Jezus de vader en de schepper van deze vormen is geweest en de Joodsche Rabbijnen ze van Hem hebben overgenomen.[1]) Dit stereotiepe in den vorm is kenmerkend voor alle ons bewaarde stukken der Joodsche literatuur en ook voor de woorden van den Heiland.

Door dit stereotiepe, wel met opzet steeds in acht genomen, werd bereikt, dat een woord zeer gemakkelijk in het geheugen werd opgenomen en bewaard. Wanneer men den inhoud slechts goed had gevat, leverde voor een daarin geoefend geheugen het bewaren weinig moeite meer. Men vergelijke slechts de bovengenoemde gelijkenissen des Heeren en van den Joodschen Rabbijn. Daarop was alles berekend. Steeds keerden dezelfde zinswendingen weer, zooals boven bleek. En steeds dezelfde vormen, waarin men zijn redenen kleedde: vragen, tegenstellingen, die uit twee of drie deelen bestaan, enz. Betrekkelijk weinige vormen, zoodat het bewaren gemakkelijk was.

[1]) G. Dalman, Jesus-Jeschua, Leipzig, 1922, S. 201.

Daarenboven bediende men zich vaak van dezelfde of verwante gedachten. De Heere heeft b.v. vaak gesproken van iemand, die een maaltijd bereidde, Matth. 22, Luc. 14. Deze gelijkenisvorm kwam bij de Rabbijnen veel voor. Eén voorbeeld slechts zij genoemd : Rabbi Jochanan ben Zakkai, ongeveer 90 na Chr., sprak : „Het is gelijk aan een koning, die zijn knechten tot een maaltijd uitnoodigde, zonder hun het aanvangsuur mede te deelen. De verstandigen onder hen kleedden zich en plaatsten zich bij de deur van het huis des konings...... De dwazen onder hen gingen aan den arbeid. Plotseling verlangde de koning, dat ze zouden komen. De verstandigen onder hen (let weer op den stereotiepen vorm) gingen naar binnen gekleed als ze waren ; en de dwazen gingen naar binnen zoo vuil als ze waren...... Toen verblijdde zich de koning over de verstandigen en toornde tegen de dwazen. Hij zeide : Zij, die zich hebben gekleed, mogen plaats nemen en gaan eten en drinken ; zij, die zich niet hebben gekleed voor den maaltijd, mogen blijven staan en toezien." [1])

Ook hier voelt elk Bijbellezer onmiddellijk, hoe de Heere gesproken heeft in dezelfde taal, en verwante begrippen heeft gebruikt. Toen de hoorders van Jezus Hem hoorden spreken van een koning, die een maaltijd bereidde, hoorden ze oude bekende klanken ; materiaal, waarmee elk spreker lang vóór Jezus reeds had gearbeid. Zoo is het onthouden van de woorden zoowel van de Rabbijnen als van den Zaligmaker voor de Joodsche hoorders licht geweest, en is het niet zóó moeilijk geweest, later woordelijk die woorden te reproduceeren, als het ons schijnt. Hiermee raak ik tegelijk aan het terrein van het Synoptisch probleem, waarmee ik me echter nu niet bezig houd.

Intusschen is er groot onderscheid geweest tusschen de redenen van de Rabbijnen en die van den Heiland. Verwantschap en onderscheid gaan hier hand aan hand. En dat kan nog wel meer bepaald worden gezegd : Er was tusschen hun

[1]) P. Fiebig, Der Erzählungsstil der Evangelien, Leipzig, 1925, S. 401

woorden verwantschap, wat den vorm, en onderscheid, wat den inhoud betreft. De overtuiging heeft steeds geleefd, reeds bij de eerste hoorders van den Zaligmaker, dat Hij iets nieuws bracht. Marc. 1 : 27. Dit nieuwe betrof echter niet den vorm. De Heere heeft gesproken in de vormen en heeft gearbeid met het begripsmateriaal der Rabbijnen. Maar in die oude vormen heeft Hij nieuwen inhoud gelegd. Het is een spreken, als de Joden steeds hadden gehoord. Daardoor konden ze Hem aanstonds begrijpen. Maar daarin sprak een nieuwe geest tot hen, zooals ze reeds bij Zijn eerste optreden onmiddellijk hebben gevoeld en zooals ook aan de Farizeërs duidelijk geworden is. Laat van dat nieuwe een enkel voorbeeld worden gegeven.

Bekend is de uitdrukking, door den Heere vaak gebezigd, dat iemand zijn loon wegheeft. Mattheus heeft ons drie voorbeelden daarvan bewaard in hfdst. 6 : 2, 5, 16. De geveinsden, waarmee de Heere de Farizeërs bedoelt, zondigen in hun aalmoezen geven, hun bidden en hun vasten. De Heere wijst dat aan met het alle drie malen weerkeerende woord : „Voorwaar Ik zeg u, dat zij hun loon weghebben". Op deze uitdrukking is licht gevallen door de opgravingen. Ze is gevonden in verschillende documenten uit het Grieksche spraakgebied en beteekent dan, dat iemand het hem toekomende reeds ontvangen en dus niets meer te vorderen heeft. De echte uitdrukking dus voor een kwitantie en een schuldbekentenis. Zoo hebben dus de nieuwe opgravingen licht doen vallen op het Nieuwe Testament. Geen wonder, dat deze uitdrukking van loon weghebben een der voorbeelden is, die in geschriften en boeken over de waarde dezer opgravingen telkens met voldoening naar voren worden gebracht. [1])

Dit voorbeeld is nu echter een sprekend bewijs van de eenzijdigheid der onderzoekers, die alleen en zelfs in de eerste

[1]) A. Deissmann, Licht vom Osten, 1909³, S. 77; Dr M. van Rhijn, Het Nieuwe Testament in het licht der nieuwere opgravingen, Amsterdam, 1926, blz. 74; G. Milligan, Here an there among the papyri, London, 1923, p. 69.

plaats licht over de woorden van Jezus zoeken op te vangen uit de vondsten der Hellenistische wereld. Want helderder licht valt op deze uitdrukking, als men de geschriften der Joodsche Rabbijnen onderzoekt.

In den kommentaar van Strack und Billerbeck [1]) wordt bij Matth. 6 : 2 een aantal Rabbijnsche parallellen aangevoerd, waarin men ook vindt de uitdrukking : loon ontvangen hebben. Deze uitdrukking was blijkbaar bij de Rabbijnen zeer bekend en geliefd. Maar nauwkeurige lectuur der aldaar aangevoerde plaatsen toont, dat ze die uitdrukking heel anders gebruikten, dan Jezus het deed. Als voorbeeld volge een curieuze verklaring van Gen. 15 : 1 in Bereesjith Rabba, een Midrasj op Gen. ,,Vrees niet, Abraham. Ik ben u een schild, een loon, zeer groot. Omdat onze vader Abraham vreesde en sprak : Ik ben in den vuuroven (van Nimrod) afgedaald en ik ben gered, ik ben in den strijd tegen de vier koningen geweest en gered ; misschien heb ik (door deze uitreddingen) mijn loon ontvangen in deze wereld, zoodat ik niets meer te verwachten heb in de toekomst (de toekomstige wereld) — daarom sprak God tot hem : ,,Vrees niet Ik ben u schild (in de beteekenis ongevat van : om niet) ; alles, wat Ik u in deze wereld gedaan heb, dat heb Ik voor niets (zonder het u als loon toe te rekenen) gedaan ; uw loon is u daarentegen in de toekomst gereed gelegd". In een andere Midrasj zegt Abraham-: ,,Het schijnt, dat ik mijn geheele loon in deze wereld heb ontvangen, zoodat ik in de toekomstige wereld geen loon meer te wachten heb".

De gedachte is dus deze : De vrome vreest soms, dat hij door al het goede, dat hij voor al zijn vroomheid en zijn betrachting van de Wet van God reeds ontving, zijn geheele loon, dat hij als betaling van zijn vroomheid van God te vorderen heeft, van den Eeuwige reeds heeft ontvangen, zoodat hij voor de toekomst niets meer te wachten heeft. En dan openbaart God aan Abraham, dat dit niet het geval is ; hij

[1]) Kommentar zum N. T. aus Talmud und Midrasch, I, München, 1922, S. 390.

heeft nog veel loon te wachten in het eeuwige leven op al zijn vroomheid. Vandaar, dat vrome Rabbijnen soms verheugd waren, te zien, dat ze in dit leven nog niet alleen goeds van God hadden ontvangen ; dan hadden ze voor de toekomst der eeuwigheid nog loon te wachten voor hun Wetsvervulling. Ze hadden hun loon nog niet ontvangen. Alleen voor dien vrome, die stipt de Wet volbrengt, is er natuurlijk loon ; voor de andere menschen, Luc. 18 : 11, is er natuurlijk van loon in het geheel geen sprake. En het eenige, waarvoor een Farizeër vreest, is dit, dat hij misschien in dit leven reeds zijn geheele loon op al zijn goede werken ontvangen heeft.

Maar als dan de Heiland optreedt, hoe scherp geeselt Hij die opvatting en toont de waardeloosheid van de loonopvatting der Farizeërs aan. Men heeft zijn loon weg, niet als men veel goeds van God heeft ontvangen, maar door de daad van gehuichelde vroomheid zelf. Ze hebben niets meer van God te vorderen, evenals iemand, die zijn loon reeds ontvangen en de kwitantie geteekend heeft. Alleen maar met dit verschil, dat ze nog niets hebben ontvangen, omdat hun vrome werk waardeloos was voor God. Dat is het nieuwe, dat Jezus in oude klanken zegt. Men wordt zalig niet door de werken, maar door de genade alleen.

Wat dus deze bekende uitdrukking van het loon weghebben betreft, moet worden geconstateerd, dat ze licht ontving uit de opgravingen, maar veel meer uit de Rabbijnsche geschriften. De opgravingen hielpen mee, haar vorm te verstaan. Maar den geest leerden de opgravingen ons niet kennen. Hoe de Heere nu tegenover de Farizeërs stond in dit geeselende woord, dàt leeren ons eerst de Rabbijnsche geschriften.

Jezus sprak de taal van het volk, en die heeft den invloed ondergaan van het Hellenisme ; ongetwijfeld ; maar veel meer en in veel sterker mate van de religieuze taal der Rabbijnen. Hoe meer die wordt beoefend, hoe meer winst we zullen kunnen boeken voor het verstaan van de woorden des Heeren. Ook in dit opzicht zijn we nog niet aan het einde, maar is er nog zeer veel arbeid te doen.

DE CHRISTELIJKE DOOP

door

Ds J. S. POST te Axel.

In het Geref. Theol. Tijdschrift van Maart '28 komt een artikel voor van Dr H. W. v. d. Vaart Smit, getiteld: „Vragen aangaande den H. Doop", hetwelk een pleidooi is vóór het wachten met de bediening van den H. Doop aan het kind, totdat de moeder hersteld is, opdat ook zij bij den Doop van het kind tegenwoordig zij.

De redeneering van Dr Smit komt hierop neer in 't kort:

1o. in een vragend gedeelte onderstelt hij, dat degenen, die niet voor dit wachten zijn, niet geheel vrij zijn van Roomsche smetten, dat zij, indien zij consequent waren, zouden moeten aandringen op weekbeurten expres belegd voor doopdiensten, en dat het wachten op de moeder eigenlijk reformatorisch is.

2o. in een meer bevestigend deel, betoogt hij, dat, waar het sacrament van den Doop niet bediend wordt aan het kind alleen, maar aan ouders en kind samen, en het antwoorden op de doopvragen geloofsbelijdenis is tot verbondshernieuwing, alzoo tot het wezen van het sacrament behoort, de vader dit niet voor de moeder kan waarnemen, dat de moeder derhalve zelf mee moet antwoorden, dat haar anders het sacrament onthouden wordt, en dat het wachten op 't herstel van de moeder dus geen *on*noodig maar *noodig* uitstel is, en de rechte opvatting vertegenwoordigt van art. 56 D.K.O. waar bepaald is, dat de Doop moet geschieden, „zoo haast men de bediening deszelven hebben kan."

Gaarne zou ik mijn meening hiertegenover stellen, en wil beginnen met mijn blijdschap uit te spreken over het feit,

dat Dr v. d. V. S. dit stuk geschreven heeft, omdat een broederlijke discussie licht kan meewerken tot verheldering van de waarheid in dezen, waarover men het in de praktijk, óf naar de eene óf naar de andere zijde, reeds lang eens moest wezen. Ook ben ik het met den schrijver eens, dat men moet arbeiden, zoolang als het dag is, om tot helderheid van inzicht te geraken, en dat men discussie niet moet ontwijken. Waar dit laatste nu ook, wat de zaken van beteekenis betreft, vrijwel het eenige punt uit zijn betoog is, waarin ik het met Dr S. eens ben, en ik dus in opvatting van de geheele kwestie lijnrecht tegenover hem sta, zou ik het liefst stellenderwijze mijn meening tegenover de zijne poneeren, om op die wijze grondige critiek te leveren, en bij de hoofdzaak te blijven. Deze methode heeft ook dit voor, dat alles wat ook maar zweemt naar een zekere „rabies theologorum" kan worden vermeden.

Dat ik inzake de m.i ondubbelzinnige bedoeling van art. 56 van onze kerkenordening, dat de Doop aan de kinderen bediend moet worden, „zoo haast als men de bediening deszelven hebben kan" tot een andere conclusie kom als Dr v. d. V. S., vindt, als ik wel zie, zijn oorzaak in een gansch verschillende opvatting van het sacrament.

Wanneer het toch waar is, wat Dr S. zegt op pag. 532, dat, wanneer men de vraag opwerpt, „of bij het gebruik van het sacrament, het sacrament *alleen* aan het *kind bediend* wordt, dan wel *aan de ouders* en *het kind samen*" (cursiv. van mij), „het antwoord op deze vraag voor alle reformatorisch denkenden is: aan de ouders en het kind samen", dan moet ik verklaren, dat ik niet behoor tot „de reformatorisch denkenden."

Om zoo scherp mogelijk te redeneeren stel ik hiertegenover de stelling:

De Doop is alleen voor de persoon, die hem ontvangt, en, bij den kinderdoop, ook niet in 't allergeringste voor de ouders.

Ik mag dan met deze stelling niet in reformatorisch gezelschap zijn, volgens Dr Smit, ik voel mij niettemin volstrekt niet onveilig, daar ik mij kan beroepen op heel de H. Schrift, en dienvolgens ook op geheel onze Geref. belijdenis aangaande den Doop (art. 34 gel. bel. en Catech. Zondag 25, 26 en 27), op het doopsformulier, op de kerkenorde, en wat men meer aan wil voeren, waar ik nergens iets lees ter bevestiging van de vraag: „Nemen de ouders bij den kinderdoop daadwerkelijk aan het sacrament deel?" welke vraag Dr v. d. V. S (op pag. 533) niet slechts bevestigend beantwoordt, maar zelfs uitspreekt, dat „de reformatorische beschouwing" z.i. „het ontkennend antwoord op deze vraag buitensluit."

Mijn stelling is de ontkenning van de bewering, dat de ouders bij den kinderdoop daadwerkelijk aan het sacrament deelnemen.

Ik acht het voldoende, wanneer ik mij allereerst bepaal tot de vraag: Wat is een sacrament? En het zou een miskenning van onzen Catechismus zijn, wanneer ik het antwoord niet haalde uit hetgeen hij als antwoord op deze vraag (vraag 66) geeft.

Daar lees ik, dat een sacrament is „een heilig waarteeken en zegel, van God ingezet, opdat Hij ons door het gebruik daarvan, de belofte des Evangelies des te beter te verstaan geve en verzegele."

Nu komt het mij voor, dat Dr Smit in heel zijn redeneering de fout begaat, dat hij voor „sacrament" en „doop" in de plaats stelt: *de doopsplechtigheid.*

Wanneer men dit doet, kan men zeggen, „dat het sacrament niet begint met het teeken en zegel maar met de geloofsbelijdenis", en vat men het zóó op, dan kan het duidelijk zijn, „dat dit tweeërlei zich in den kinderdoop over ouders en kind verdeelt" (pag. 533 G. T. T.).

Maar volgens onzen Catechismus mag het sacrament niet verward worden met de plechtige bediening daarvan, doch is het niets anders dan het zichtbare waarteeken en

zegel op zich zelf, dat geheel van Hem uitgaat en waarin Hij iets doet, en alleen degene, *die het gebruikt,* ontvangt daarin iets. Nu is de gebruiker, zoowel bij Doop als Avondmaal, altijd de enkele geloovige, d.i. dus bij den Doop: de doopeling. Dr Smit stemt dit wel toe, wat betreft het Avondmaal en den Doop der volwassenen, die volgens hem „*de*" doop is, maar bij den *kinderdoop* verandert dit, want daar doen zich *drie* gebruikers voor: de moeder, de vader en het kind. [1])

Aan deze drie „*samen*" wordt volgens Dr Smit de Doop „*bediend*". Blijkt deze zijn grondstelling niet waar te zijn, dan stort heel het daarop gebouwde betoog aangaande de noodzakelijkheid van de aanwezigheid der moeder bij den Doop van het kind in duigen.

Is het daarentegen waar, dat het sacrament alleen voor het kind is, en dat het niet anders is, dan wat het teeken en zegel op zichzelf inhoudt, dan moet hieruit voortvloeien, dat de aansporing in art. 56 K.O., versterkt door art. 57, (hoezeer we ook de aanvechting van dit artikel kennen), beteekent, dat, in normale gevallen, het kind gedoopt moet worden, in de eerste de beste „openbare verzameling, wanneer Gods Woord gepredikt wordt" en dat de *vader* geroepen wordt het kind ten doop te presenteeren.

Nu moet nader worden duidelijk gemaakt, dat in zulk

[1]) Ik noem de moeder hier voorop, niet zoozeer als navolging van Dr v. d. V. S., maar meer om de vraag in overweging te geven, die Dr Smit voor het woord „stipulatiën" stelt, of het oude kerkelijke gebruik om den *vader* altijd voorop te noemen in tegenstelling met de moeder, die het kind ten doop presenteert, „niet voor afschaffing in aanmerking behoort te komen." Waar ook onder ons, Gereformeerden, niemand het meer wagen zal „heeren en dames!" te zeggen in plaats van „dames en heeren!" en tot zelfs in geboorte-advertenties toe de vrouw het eerst staat, schijnt mij wel de tijd gekomen, om verouderde spreekwijzen als „man en vrouw", „broeders en zusters" op te ruimen en voortaan te gaan spreken van „vrouw en man", „zusters en broeders" etc. 't Is maar een vraag; misschien achten sommigen haar de overweging waard.

een houding van den vader geen „gebrek aan eerbied uitkomt voor de ziel en het zieleleven zijner vrouw", en dat hij zich niet schuldig stelt aan het feit, „dat hij het medegebruik van het sacrament aan zijn echtgenoote onthoudt".

Daartoe moeten we eerst de vraag onder de oogen zien, wat het antwoorden op de doopvragen door den vader beteekent.

Reeds kan duidelijk geworden zijn, dat dit niet „tot het wezen van het sacrament behoort", zooals Dr Smit zegt (pag. 534.).

Wat is het dan? Wel, het is niets anders dan een waarborg, dat de doopeling voldoet aan de voorwaarden, die voor de toediening van het sacrament vereischt zijn. Men moet weten, dat men met een geloovige te doen heeft; daarom moet ook de volwassene, die gedoopt wordt, eerst verklaren, dat hij een geloovige is, en hetzelfde wordt verlangd van dengene, die den toegang tot het H. Avondmaal begeert. Men mag het woord „Stipulatiën" hiervoor minder mooi vinden, het is toch in elk geval veel juister dan de uitdrukking: „herhaling der geloofsbelijdenis als verbondshernieuwing". Het verbond behoeft niet hernieuwd te worden, want het is even vast als tevoren, en dit zou de belijdenis nog niet maken tot een wezenlijk bestanddeel van het sacrament, evenmin als het stellen van de vragen door den dienaar des Woords daartoe behoort. Het is dus eenvoudig een waarborg, die in de zichtbare kerk onmisbaar is, en het gaat alles aan het sacrament vooraf.

En nu moet er bij den kinderdoop iemand wezen, die dit voor het kind uitspreekt. Want het kind kan dat zelf niet doen. Hier zijn we genaderd tot het punt, dat tot zooveel onhelderheid van beschouwing aanleiding geeft. In plaats van de zaak zelf goed aan te kijken, gaat men in den regel zijn heil zoeken in het tegen elkaar opwegen van theorieën.

De lijn moet vastgehouden worden, dat het vóór de bediening van den Doop te doen is om waarborg, dat men in dat kind met een geloovige te doen heeft. En nu wordt

dat kind als een geloovige beschouwd *enkel* en *alleen* op grond van het verbond. Zoo heeft elke gedachte of veronderstelling van wedergeboorte hierbij niets te maken. Dit terloops.

De noodzakelijke en afdoende waarborg is dus, dat het kind in 't verbond geboren is. We hebben in dezen te doen met de geopenbaarde en niet met de verborgene dingen. Wie kan nu die waarborg geven? Daar moet iemand voor wezen. Geen twee, één is voldoende. Twee is zelfs gansch overbodig. Dit kan nu wezen, òf de vader òf moeder. Gesteld het geval, dat de moeder gezond bleef, en de vader in 't kraambed terecht kwam, dan zou er niet het minste bezwaar zijn, dat de moeder met het kind ter doop kwam. Het is maar om de waarborg te doen, en immers het kind dat geboren is uit een ongeloovige vader en een geloovige moeder, wordt om dit laatste als „heilig" beschouwd. De waarborg, die zulk een moeder geeft, is voldoende.

Het woord, dat krachtens de doopvragen gesproken moet worden, beantwoordt volkomen aan het begrip„ waarborg". 't Is geen herhaling van de geloofsbelijdenis, die voor ieder zelf persoonlijk is. Neen, wat in Naam van God voor de gemeente gevraagd wordt is 1o, of dat kind als geboren uit geloovige ouders in Christus geheiligd is. Wordt hierop bevestigend geantwoord, dan volgt, volkomen logisch 2o de eisch: „bewijs dan, dat gij een geloovige vader of moeder zijt, laat hooren, wat ge gelooft!" en dus 3o: „belooft gij dan dat kind op te voeden in overeenstemming met de waarheid, die ge hier beleden hebt?" Is dit door den vader of de moeder uitgesproken, dan is 't voldoende. Doch dan ligt de verantwoordelijkheid op diegene, die de gelofte aflegde, en, wanneer het de vader is, die als hoofd tegelijk spreekt in naam van zijn vrouw, op de ouders samen. Dit is de heiliging van het sacrament door de gemeente, die in Naam Gods dezen waarborg vereischt, opdat geen kinderen van ongeloovigen gedoopt worden, of, wat hetzelfde is, opdat geen ongeloovigen gedoopt worden.

Waaruit weet de gemeente nu, dat ze in zulk een kind met een geloovige te doen heeft? Heeft ze daar grond voor? Ja zeker! Niet in allerlei speculaties over wedergeboorte of over „geloofsvermogen", want gerust mag van ieder klein kind worden uitgesproken, dat het natuurlijk nog geen geloof heeft. We zouden dan weer vervallen tot de verborgene dingen die voor den Heere onzen God zijn.

Maar de zekerheid, dat we met een geloovige te doen hebben, ligt in het woord van waarborg, dat door een geloovige vader of moeder gegeven is. Is dat geen kracht, waarop gebouwd kan worden, wanneer een geloovige in Jezus Christus een eed aflegt, dat hij zich stelt als middel in Gods Hand, om dat kind zijn Doop te leeren verstaan, en het op te voeden bij het Woord, waardoor God het geloof werkt! Zoo krijgt ge de kracht van het sacrament, nl. dat het gegeven is tot versterking van het geloof, hier toegepast op het kleine kind. Dus de Doop tot versterking van het geloof van dat kind, maar — door middel van de ouders, die 't, bij toenemen van de bewustheid, tot Jezus leiden. „De eed tot bevestiging" door dengene, die voor dat kind verantwoordelijk staat voor God is voor de gemeente de geopenbaarde zaak, die ook hier is „het einde van alle tegenspreken."

Was in de gemeente het eigen gegeven woord maar meer in eere als een zaak, die niet gebroken kan worden, hoeveel meer kracht zou er in de gemeente van Christus van den H. Doop uitgaan. Het probleem van de jeugd zou dan in onze dagen voor onze kerken zulk een beangstigend karakter niet dragen. Maar 't is onze ontrouw als ouders aan onze eeden voor God, die onze kinderen ten verderve voert. Nu staart men zich blind op een doopsplechtigheid en zoekt er heel wat mystieks in voor zich zelf als ouders, in plaats dat men vreest en beeft voor de zware gelofte die men heeft af te leggen en te houden voor een kind in zonde verwekt en ontvangen en geboren, waarvan men belijden moet voor God dat het „in Adam verdoemelijk" is, en zich ter

anderer zijde met het oog op dat kind verblijdt in God, dat het een kind des Verbonds is, dat God in Christus aangenomen heeft, waarvan Hij de bevestiging wil geven in het sacrament, waarmee *Hij* klaar staat in de eerstvolgende vergadering der gemeente. Nu loopt men groot gevaar, om van de doopsplechtigheid een ceremonieel feest te gaan maken, en de ouders nemen felicitaties in ontvangst, men heeft zich op de kerkelijke plechtigheid voorbereid, men heeft den tijd gehad om kleedjes te koopen, alles prachtig, en wanneer het achter den rug is, dan is een zeer gewichtig moment gepasseerd, de plechtigheid is afgeloopen, en men beseft allerminst, dat een ontzaggelijke taak in dit ja-woord belichaamd, nu pas begint. Men maakt het alles even gewichtig en ingewikkeld, en het sacrament, dat krachtig is om zijn eenvoud, zoodat een kind het kan verstaan, wordt in 't geheel niet meer begrepen.

* * *

Deze opvatting van den H. Doop is de kracht van ons kerkelijk leven. Wat met zekere kleineering „de vroegdoop" wordt genoemd, moet niet gedreven worden, maar moet vanzelf voortvloeien voor alle ouders uit hun kennis van den Doop. Een kunstmatig „drijven" in deze richting is zeer gevaarlijk, omdat men dan onwillekeurig uit onkunde dáárin weer een zekere meerdere heiligheid zoekt. Maar de gemeente moet door den dienst des Woords den Doop leeren verstaan. Dan wordt dit voor elk een levende zaak, en dan zal uit den drang, die drijft naar de vergadering der geloovigen om den Doop van het kind, geen Roomsch bijgeloof, maar liefde tot God spreken.

Doch ik ben met mijn argumentatie nog niet ten einde. Ik zou trouwens het stuk van Dr Smit geen recht laten wedervaren, wanneer ik op een paar uitdrukkingen van hem niet inging.

Daar hebt ge de bewering, zooeven reeds genoemd: „de volwassenendoop is *de* Doop en dus ook de Doop van welke de kinderdoop is afgeleid — niet omgekeerd."

Met evenveel recht kan men beweren van de bekeering: „De krachtdadige bekeering is *de* bekeering, waarvan de bekeering dergenen die trouw gebleven zijn is afgeleid — niet omgekeerd." Dit is een loslating van heel de verbondsbeschouwing naar Gereformeerde opvatting, en die dit in ernst beweert is in den grond der zaak tegen den *kinder*doop.

Onze doopsliturgie, die zoo zuiver schriftuurlijk en verbondmatig is, vat dit anders op, en legt zelfs aan het formulier van den volwassenendoop den kinderdoop ten grondslag.

Hoe kan het trouwens ook anders? Gods openbaring gaat van 't begin af van de verbondssluiting uit. Daarop volgt de ontrouw van den mensch, maar op de critieke momenten der historie komt de trouw des Heeren altijd weer uit in de hernieuwing van Zijn Verbond. Degenen nu, die trouw zijn aan Gods Verbond, houden zich aan den juisten regel, dit is het normale, maar degenen, die eerst afwijken, en daarna terugkeeren, hoezeer bondsbreking ook door den mensch tot regel gemaakt wordt, wijken van den regel af.

Ik kan mij niet voorstellen, dat de gewraakte uitdrukking, die Dr S. zoo met klem poneert, zou bedoeld zijn in den oppervlakkigen zin, dat in de eerste dagen van het Christendom natuurlijk meest volwassenen gedoopt zijn. Dit zal wel zoo geweest zijn, maar dit maakt de volwassenen-doop niet tot *de* doop. Dr Smit zou dan twee dingen vergeten: 1o dat de Doop van zulk een volwassene de kinderdoop insluit, omdat tegelijk het zaad van zoo iemand geheiligd is, zoodat de kinderen, die hij voortbrengt recht hebben op den Doop, hetwelk zich zelfs uitstrekt tot de reeds geboren kinderen, wanneer die nog klein zijn. En 2o dat de Doop gegrond is in het Oude Verbond en terstond aansluit bij de *besnijdenis* der kinderen. Dit laatste schijnt voor Dr Smit geen vraag te zijn, maar hoe kan hij dan komen tot de be-

wering, dat de volwassenendoop *de* doop is, waarvan de kinderdoop is afgeleid!

Wel spreekt Dr v. d. V. S. even over de besnijdenis, en wel met betrekking tot het vraagstuk van de moeder bij den Doop. Hij meent, dat het feit, dat „de moeder steeds bij de besnijdenis tegenwoordig" was, „hier wel gewicht in de schaal legt, maar wellicht nog niet alles beslist."

Voor mij legt het ook niet het geringste gewicht in de schaal.

Wij letten toch immers op de hoofdzaak, en niet op de bijkomstigheden.

Nu volgt uit de beteekenis van de besnijdenis juist, dat de *vader* hierbij meer dan de moeder op den voorgrond treedt.

Er bestaat op dit punt ook veel verwarring, daarom loont het de moeite, ook de besnijdenis eens even goed aan te zien.

Wat geschiedt daar? De voorhuid wordt van het mannelijke kind weggenomen. In die voorhuid ligt afgebeeld de zonde, die reeds in de ontvangenis den mensch inkleeft. Het mannelijke wordt daarin weggesneden, d. w. z. datgene wat betrekking heeft op het vaderschap.

Daar staat een vader en daar ligt een moeder, die beide schuldig zijn aan de voortbrenging van een zondaar, die zich, naar de natuur door die ouders hem gegeven, tegen den Heiligen God keert in zijn wereld.

Bij de baring vloeit, overeenkomstig het Woord: „Kinderen zult gij baren, doch met *smart*," het bloed der vrouw, en is het kind vrouwelijk, dan duurt de periode voor haar reiniging tweemaal zoo lang als anders.

Maar het bloed van den man moet ook vloeien, want bij hem zit de wortel van de zonde van dat kind. Want dat kind is „uit den wil des vleesches," d. i. uit de onheilige hartstocht van man en vrouw samen, maar nog dieper, het het is „uit den wil des mans" geboren (Joh. 1 : 13.) Waar de vader dus naar den regel de opzettelijke verwekker is

door zijn wil, niet de moeder, staat de vader in nadere betrekking en met grooter verantwoordelijkheid tegenover dat „in zonde ontvangen en geboren" kind, dan de moeder, al is het ook duidelijk rechtstreeks het vleesch en bloed van de moeder, en al zal het bij 't opgroeien ook meer op de moeder zijn aangewezen in allerlei opzicht, dan op den vader.

De man is dus onrein, evenals de vrouw die het kind baart, en ook zijn bloed moet vloeien.

Maar hoe en wanneer vloeit nu het bloed van den man? Dat geschiedt eenmaal en wel bij zijn besnijdenis als kind. We moeten hier dus wel zuiver onderscheiden, en goed in 't oog vatten, dat in de besnijdenis niet ligt afgebeeld, de wegneming van de zonde van dat mannelijke kind op zichzelf, maar de wegneming van de zonde van dat kind als verwekker van een nieuw geslacht, de reiniging van dat kind als geslachtshoofd, als vader. Voor zichzelf als mensch heeft hij alreeds de reiniging, door zijn geboorte in 't verbond, door de besnijdenis van zijn vader, doch hij is niet individueel mensch alleen, hij is ook geslachtshoofd, en daarom moet hijzelf besneden worden en moet zijn bloed vloeien voor de zonde van het geslacht, dat hij voortbrengt.

Nemen we nu een geval, om het klaar te zien.

We stellen ons voor, dat een moeder twee kinderen tegelijk ter wereld brengt, een van het vrouwelijke en een van het mannelijke geslacht. Wat is er geschied? Het besneden jongsken, waarover we zooeven spraken, heeft zich een vrouw genomen, en heeft deze kinderen verwekt. De man is hierin actief, de vrouw passief. Die beide kinderen gaan dus allereerst van hem uit, 't is zijn geslacht, „uit den wil des mans geboren." Maar die beide kinderen zijn heilig, doordat hun vader eenmaal als geslachtshoofd als toekomstig vader, besneden is. Nu liggen daar die beide kinderen. Wat is het verschil tusschen die beide? Dit, dat de jongen weer een toekomstig geslachtshoofd is, het meisje niet. Beide zijn ze op zichzelf als menschen even rein door de besnij-

denis van hun vader. Maar in den jongen ligt de potentie van het genereeren van een nieuw geslacht, een nieuwe generatie. Voor die generatie moet hij besneden worden, hetwelk duidelijk is in het feit, dat hij de voorhuid heeft. Die voorhuid moet dus weggenomen, opdat het kind, dat hij in zonde genereert en dat in ongerechtigheid geboren wordt, geheiligd zij als hij. En wanneer dit geheiligde kind weer een mannelijk kind is, dan zal het met het oog op een volgende generatie als toekomstig vader, weer moeten worden besneden. Wat nu het meisje betreft, het is ook besneden, doch in haar vader, en omdat in haar niet een nieuw geslacht ligt, daar zij passief is in de conceptie, heeft zij geen teeken noodig. Het moederschap ligt in het vaderschap opgesloten, en heel het geslacht wordt in het hoofd gerekend, heel het gezin in den vader.

't Is er bij dit alles maar om te doen, in 't licht te stellen, hoezeer krachtens schepping en naar Gods beschouwing, de *vader* in het huisgezin op den voorgrond treedt.

Op zichzelf is het bovenstaande reeds voldoende om hen, die bij den Doop van hun kind niet meenen te moeten wachten op het herstel van de moeder, voor allen, die het verband tusschen besnijdenis en doop vasthouden, te zuiveren van den blaam van Roomsche bijgeloovigheid. Dit verwijt past veel meer voor het gecoquetteer met plechtigheden, hetwelk in onze kringen zoo schrikbarend toeneemt.

* * *

Om evenwel nog duidelijker in het licht te stellen, dat dit van beteekenis is voor den Doop, is het noodig de eenmaal opgevatte lijn nog wat verder uit te werken.

We hebben nu gezien, dat de wortel van de zonde ligt in „den wil des mans", d.i. in het mannelijke, de wil des menschen die zich tegenover den wil Gods geplaatst heeft, zooals blijkt in de moederzonde, waarin Adam Gods Wil die hem bekend is, verloochent voor zijn eigen wil door de bekoring der vrouw.

Door deze zondige mannelijke wil is geheel het mensche-

lijke geslacht dat uit Adam als geslachtshoofd voortkwam verontreinigd. Het geheele menschelijke geslacht toch is „uit éénen bloede", dit is: niet uit het bloed van man en vrouw, maar uit het bloed van den man, want de vrouw is uit Adam genomen.

In het eten van den boom heeft Adam Gods geopenbaarden wil verloochend, en met zijn tot zonde geworden wil gaat hij nu in tot de vrouw, die hij als de voor haar verantwoordelijke niet heiligt na haar overtreding, wat hij had kunnen doen door voor haar in te treden en te pleiten bij God, maar te meer *ont*heiligt, door met haar één te worden niet alleen naar den geest, maar ook naar het lichaam.

Zoo genereert hij, en de vrouw ontvangt, en uit den wil des mans is dus het geslacht.

Die zonde van den man wordt nu symbolisch, maar zéér teekenend, weggenomen in de voorhuid, in de besnijdenis van iederen nieuwen generator. Wanneer de zondige mannelijkheid eenmaal is weggenomen, dan zijn de kinderen rein, zoowel vrouwelijke als mannelijke.

Het gaat buiten de vrouw om, die rein is in de besnijdenis van haar vader, die als moeder wel gereinigd moet worden van haar deelgenootschap aan de voortbrenging van een van nature zondig mensch, waardoor zij verontreinigd is, vanaf het oogenblik, dat zij onderworpen was aan de wilsdaad van den man.

Dat zij onder het Oude Verbond dubbel onrein is van de geboorte van een vrouwelijk kind wijst hier, bij twee vrouwen, heen op de verdubbeling van de vloek der vrouw, die zich eens gesteld heeft als instrument des Satans tot verleiding van den man.

Het zondige deel des lichaams, dat in de besnijdenis wordt weggenomen, is dus symbolisch tot zonde gemaakt, en wordt aan 't verderf overgegeven in de plaats van dat zondige geslacht.

Dat het betrekking heeft op het geslacht en niet op de eigen zonde van dengene, die besneden wordt, wordt ook

bevestigd door het feit, dat Christus besneden is als kind, hetwelk in het laatste geval niet had mogen geschieden. Maar nu is het de reiniging van Hem als hoofd van een nieuw geslacht.

Zooals de voorhuid zonde gemaakt wordt, zoo is Christus Zelf „zonde voor ons gemaakt".

Hij is van het zondige lichaam des menschelijken geslachts afgescheurd, zooals de mannelijkheid van den vader, waarin de zonde van het geslacht zinnebeeldig vernietigd werd.

Daardoor is het menschelijke geslacht, om het nu eens zeer sterk uit te drukken, van een man een vrouw geworden in onderdanigheid en onderworpenheid aan den Man, „die haar liefgehad heeft en zichzelf voor haar heeft overgegeven", zooals Adam het reeds voor Eva had moeten doen.

Dat uitgeworpen mannelijke is nu in Christus opgestaan uit den dood.

En Hij is nu de geheiligde Wil van Zijn gemeente.

Dat vernieuwde menschengeslacht is nu de Vrouw, die onderdanigheid kent aan den Man, „welker versiersel is de verborgen mensch des harten in het onverderfelijk versiersel van een zachtmoedigen en stillen Geest, welke kostelijk is voor God". Zij is de Vrouw, die haren Man „onderdanig is *in alles*". (1 Petr. 3 en Ef. 5). Deze verborgenheid van ons huwelijk is wel zeer groot, maar de Vrouw ontvangt van den Man het leven, „Hij voedt Haar en onderhoudt Haar". En zij als één geheel gerekend, Zij baart al hare leden voordurend tot kinderen Gods.

Nu de groote Besnijdenis van den Man Christus, in werkelijkheid heeft plaats gehad. nu valt als vanzelfsprekend de zinnebeeldige besnijdenis weg, en alles wat daarmee onder Israël in verband stond.

Wij die Hem door 't geloof zijn ingeplant, zijn nu allen rein door de Besnijdenis van Christus voor ons aan het kruis geschied. Het onderscheid tusschen den mannelijken geloovige en de vrouwelijke, dat in de besnijdenis nog

moest uitkomen, is nu weggevallen, want de besnijdenis heeft eens voor goed plaats gehad voor geheel het geslacht, dat uit Hem is. De schaduw is weggevallen en daarvoor is in de plaats gekomen het Sacrament, dat afbeeldt niet wat geschieden zal. maar wat geschied *is*. Het bloed *is* gevloeid, en de H. Doop drukt daarom uit: *de afspoeling der zonde*.

Nu heeft dat Sacrament niet, als de schaduw, heenwijzende en belovende kracht, maar terugwijzende en bevestigende, met het oog op het feit, dat geschied is. Het is het zichtbaar Evangelie van Jezus Christus die zijn bloed gestort heeft, zoodat er nu geen bloed meer gestort behoeft te worden. en dat *zichtbare* van het Sacrament heeft zeer zeker groote beteekenis voor degenen die het zien.

Maar ook hier moet weer zuiver onderscheiden worden. Die zichtbaarheid en tastbaarheid van het teeken is voor dengene, die het Sacrament *gebruikt*. Dit gaat duidelijk en klaar door bij het Avondmaal en bij den Doop van een bejaarde door onderdompeling. Bij den kinderdoop raakt men hier nu weer terstond van de wijs, doordat het kind zelf het teeken en zegel niet ziet en verstaat.

Maar wie heeft nu te zien en te verstaan voor dat kind? De vader. die verantwoordelijk staat als de verwekker, en wanneer er geen geloovige vader is, dan de moeder. Kort en goed, die er het naast aan staat, dat is eerst de vader, zooals ik zooeven meen te hebben aangetoond. Zooals deze de roeping heeft, om in naam van dat kind als een geloovige, in 't verbond met God begrepen, te spreken op de doopvragen, vóór den Doop, zoo heeft hij tot dat kind bij het opwassen te spreken nà den Doop, en het, om zoo te zeggen, allereerst te vertellen, dat hij den Doop heeft waargenomen met eigen oog. Zoo krijgt de zichtbaarheid van het teeken waarde voor het kind. De vader kan hieruit zelf ook geloofsversterking putten en heel de gemeente, maar daar is het Sacrament op zichzelf niet voor ingesteld. En nu is het ongetwijfeld waar, dat de vader het Sacrament onmogelijk gebruiken kan voor zijn vrouw,

dat bewijst het H. Avondmaal, maar even zeker is het, dat, waar 't hier niet het gebruiken van het Sacrament betreft, de eene mensch wel voor den ander kan *waarnemen*, en, zooals de vader het teeken en zegel aanschouwt voor het kind, zoo kan hij ook aan zijn vrouw tot haar geloofsversterking meedeelen, hetgeen hij gezien heeft. Wij verblijden ons en elkander veel te weinig door de sprake van de eenvoudige teekenen, die Christus heeft ingezet tot staving van het Verbond.

Waneeer ik zoo de H. Doop beschouw, dan zie ik geen enkele reden tot uitstel.

Ik stem toe, dat het beeld van het bezit van 1000 gulden, die men kan halen, en waarom men wel zoo hard mogelijk loopen zou, geen zuiver beeld is. Maar wel ben ik overtuigd, dat de eere Gods en het heilige bloed van Christus geen traagheid en lauwheid in dezen duldt.

Ik meen aangetoond te hebben, dat de vader in normale gevallen geroepen is zijn kind ten doop te presenteeren, omdat hij voor God als hoofd van vrouw en huisgezin verantwoordelijk is voor vrouw en kind.

Verder omdat hij er alleen voor in aanmerking komt, waar de vrouw te zwak is. Ook meen ik, dat hij daarin de moeder ten zeerste eert, waar hij gereed staat om dat kind, door haar ter wereld gebracht, op zijn armen te nemen en ten doop te houden. Vooral in onze revolutionaire dagen mag deze orde van het Christelijk huisgezin door de vrouw wel ten zeerste worden gewaardeerd, waar de gewenschte „vrijheid" den man maakt tot tyran en de vrouw tot slavin. Het vaderschap is een zaak van geloof, het moederschap niet. De gewenschte orde der revolutie heeft als eerste gevolg, dat vrouw en kind weerloos zijn, en in den man geen beschermer meer vinden. De man is ontrouw.

Het kenmerkende van een vader is *trouw*.

Daarom moet de Doop weer worden verstaan.

Wil Dr v. d. Vaart Smit mij nu nog verwijten, dat ik van Roomsche smetten niet geheel vrij ben, en mij als mijn

consequentie opdringen, dat ik dan ook *moet* aandringen op wederinvoering van doopdiensten *in de week*, zoogoed als dat geldt voor diensten ter bevestiging van het huwelijk, dan antwoord ik hem :

1o. dat ik huwelijksdiensten in de week hoegenaamd niet noodig acht, en

2o. dat ik niet de minste behoefte heb aan doopdiensten in de week, juist *om*dat ik niet Roomsch ben. Men kan eenvoudig de gelegenheid afwachten, die God geeft. Dit kan soms in vacante kerken eenige weken duren. Niets geen bezwaar. De ouders staan dan vrij. Evenmin is er, in dat geval, bezwaar tegen, dat de moeder meekomt, en mee antwoordt op de doopvragen. Laat ons de dingen zuiver zien, maar *niet* rigoristisch drijven.

Waar het om de waarheid gaat, en niet om de vraag, wie gelijk zal krijgen, Dr Smit of ik, daar hoop ik van harte, dat deze discussie tot dat zuiverder zien van de dingen die ons heilig zijn, moge bijdragen.

Mocht Dr Smit zich tegen deze aanval op zijn schijven willen verweren, dan verzoek ik hem vriendelijk, niet met theorieën aan te komen van dezen of genen, maar te redeneeren op schriftuurlijken grond, en mijn argumenten aan te tasten, zooals ik het de zijne heb trachten te doen.

3 April 1922.

NON TALI AUXILIO.

(Een woord van verweer),

door

H. A. BAKKER te IJmuiden.

I.

Niet zonder eenige belangstelling nam ik voor eenigen tijd kennis van een artikel in het Gereformeerd Theologisch Tijdschrift [1]), welk artikel — nadat ik had vernomen, dat daarin over mijn artikelenreeks over „De Scheppingsweek" in „Woord en Geest" gehandeld werd — op mijn verzoek mij door den uitgever was toegezonden.

In dit artikel opponeert Dr. H. W. van der Vaart Smit tegen mijn bovengenoemde artikelen.

Eerst zegt hij te geven een resumé van mijn opvattingen, om daarna een viertal argumentenreeksen, die door mij tegen één bepaalde opvatting zouden zijn aangewend, weer te geven en om vervolgens deze argumenten afzonderlijk te bespreken. Met een tweetal bijzondere opmerkingen besluit hij daarop den zakelijken inhoud van zijn artikelen.

Wat Dr. v. d. Vaart Smit schreef is voor mij aanleiding enkele punten nog eens nader toe te lichten en onnauwkeurigheden, die min of meer hinderlijk zouden kunnen zijn te rectificeeren. Bovendien worden er tegen mij en de redactie van „Woord en Geest" beschuldigingen van zoodanigen aard geuit, dat ik niet kan nalaten te trachten deze te weerleggen. Wat het laatste aangaat, het wil mij voorkomen, dat mijn geachte opponent zich vaak noodeloos heeft ingespannen om opvattingen te weerleggen, die de mijne niet zijn. Vrij uitvoe-

---

[1]) 28e Jaarg. afl. 5, Sept. 145—176: **„De Scheppingsweek.** *(Eenige opmerkingen naar aanleiding van artikelen onder dezen titel in het weekblad Woord en Geest)"* door Dr H. W. van der Vaart Smit.

rige uiteenzettingen missen dientengevolge vaak allen reëelen zin ; met vele ervan ben ik het van harte eens en het doet mij leed, dat deze uiteenzettingen, die vaak gericht zijn tegen vermeende opvattingen mijnerzijds, den indruk vestigen als zou ik de daarin bestreden theorien en opvattingen huldigen. Temeer betreur ik dit, waar juist die gedeelten van zekere zijde klakkeloos zijn overgenomen om onder het grootere gereformeerde publiek gebracht, tot kerkelijke munt te worden geslagen. De misvatting van mijn opvattingen gaat op enkele uitzonderingen na zelfs zoo ver, dat het mij uiterst moeilijk gevallen is hier geen psychologische verklaring te geven. Het is na lange aarzeling, dat ik — overwegende het woord van Brunner „solange wir einen Menschen ernst nehmen, psychanalysieren wir ihn nicht, sondern versuchen, dem sachlichen Zwang seiner Rede zu folgen" en dat het voorshands mijn plicht is mijn opponent, althans deze maal, „ernst zu nehmen" — pogen wil eventueele misverstanden op te ruimen en de beschuldigingen te weerleggen.

Allereerst wil ik eenige algemeene bezwaren naar voren brengen tegen de door Dr. v. d. Vaart Smit gevolgde methode van bestrijding. Sommige dezer bezwaren mogen van bijna technischen aard schijnen, doch ik acht ze vaak van geen geringe beteekenis, hoe schijnbaar onbeteekenend ook.

Dr. v. d. Vaart Smit geeft op meerdere plaatsen blijk, dat hij uitgaat van de vooropgestelde gedachte, dat ik een evolutionistisch standpunt inneem en tracht dit nu vervolgens aan te toonen, terwijl het hem reden geeft tot uitvoerige bestrijdingen van het evolutionisme. Daar ik in het geheel niet van een dergelijk standpunt uitga meen ik te mogen volstaan met te trachten te bewijzen, dat alle plaatsen, die mijn opponent aanvoert om zijn beschuldiging te staven, bij nauwlettend toezien *steeds* (ja bij iets meer dan zeer oppervlakkige lezing reeds *bijna steeds*) geen steun aan zijn meening bieden, om vervolgens de bestrijding van het evolutionisme, als meerendeels mijn volkomen instemming hebbend, te laten rusten.

Dr. v. Vaart Smit geeft voorts meerdere malen mijn opvattingen, voorzien van zijn onmiddellijke interpretatie, commentaar en critiek, veelal met *zijn* en niet *mijn* woorden weer.

Nu is het verder wel heel *gemakkelijk* om iemand, die men bestrijden wil in een positie te plaatsen, die hij niet inneemt en die bovendien feitelijk al een veroordeelde is. Of het *geoorloofd is,* is echter een andere vraag. Wel is deze methode zeer demonstratief naar buiten, maar voor hem op wien zij wordt toegepast, is zij een smartelijk onrecht. Bovendien is het zoo onvruchtbaar en is het zoo jammer, dat men genoodzaakt wordt niet zijn *eigen* opvattingen te verdedigen, maar aan te toonen, dat men bepaalde opvattingen, die men hem toeschrijft, niet huldigt.

Dr. v. d. Vaart Smit gebruikt om de beide bovengenoemde methoden toe te passen de volgende middelen, waartegen ik bezwaar meen te moeten hebben wanneer :

1. hij citeert, wat ik schreef, meermalen *hij* cursiveert waar ik niet cursiveerde, zonder te vermelden, dat deze cursiveeringen van hem zijn.

2. hij mij zoo nu en dan zeer onvolledig citeert, zoowel door bepaalde uitlatingen geheel uit hun verband los te maken, als ook door zelfs geheel andere verbanden te leggen, dan redelijkerwijze mogen gelegd worden.

3. hij mij ten laste legt opvattingen, die ik nadrukkelijk bestreed of afwees, of wel het doet voorkomen alsof ik zulke opvattingen huldigde.

Tenslotte heb ik er bezwaar tegen, dat hij meermalen een bepaalde geestesgesteldheid (bewondering, sympathie, bespotting) ten opzichte van bepaalde meeningen enz. bij mij meent te mogen opmerken, waartoe ik niet de minste aanleiding gaf.

Door de methode van Dr. v. d. Vaart Smit is de mijne vrijwel bepaald en als ik mijn geachten opponent in zijn betoog ongeveer op den voet volg, zullen genoemde bezwaren van zelf min of meer duidelijk naar voren komen. Mag ik mijn geachten opponent verzoeken nauwkeurig en met aandacht

te lezen, wat ik schrijf, niet met het oog op wat *ik* schrijf, maar met het oog op wat *hij* schrijft. Dat kan alvast misverstand voorkomen.

I.

A. Het is wel heel merkwaardig, dat Dr. v.d. Vaart Smit begint met zich schuldig te maken aan datgene, waarvan hij aan het begin juist *mij* beschuldigt. Ik zou n.l. door „ „kortom iedereen, die onder ons wel eens over Genesis I schreef" " [1]) zonder eenig bewijs tot de concordisten te rekenen, zonder ernstig werk te maken van de letterlijk-historische opvatting (haar aanhangers ridiculiseerend) mijn taak zeer hebben vergemakkelijkt. Daartegenover wil ik thans stellen : dat Dr. v. d. Vaart Smit door, geheel ongemotiveerd en in strijd met wat ik schreef, te beweren, dat ik mij aan het bovenstaande schuldig maakte, *in het geheel* geen werk gemaakt heeft van mijn opvattingen en door zijn onvolledige en derhalve onjuiste weergave van mijn standpunt in dezen, zich zeer gemakkelijk van zijn zich-zelf-gestelde taak heeft trachten af te maken. In tegenstelling met hem zal ik pogen mijn bewering, zoo kort en duidelijk mogelijk te bewijzen.

Van de letterlijk-historische opvatting schreef ik in art. I, dat deze „o.a. aan den zondvloed een allesbeheerschenden, geologischen invloed toekent en de 6 dagen opvat als tijdperken van 24 uren. Deze opvatting is in den laatsten tijd o.a. [2]) voorgestaan door Ds. J. C. Sikkel".

Dr. v. d. Vaart Smit noemt dit een *kenmerking* van deze opvatting. Dat het slechts als *aanduiding* bedoeld is en welke waarde er billijkerwijs aan mag worden toegekend, blijkt uit

---

[1]) De door mij van Dr v. d. Vaart Smit geciteerde passages zijn hier en verder aangeduid door dubbele aanhalingsteekens.

[2]) Dr. v. d. Vaart Smit zegt dat ik *alleen* Ds. Sikkel tot de aanhangers der letterlijk-historische opvatting reken. Er staat echter duidelijk „o.a.". Evengoed had ik hier Bavinck of Kuyper kunnen noemen, ik noemde slechts Ds. Sikkel met het oog op zijn boek over Genesis ***als voorbeeld.***

mijn „Naschrift" [1]), waarmede Dr. v. d. Vaart Smit in ieder geval rekening moet houden, daar dit verscheen zeer geruimen tijd voor zijn publicatie. In dit „Naschrift" schreef ik n.l. het volgende:

> „In mijn eerste artikel schreef ik, dat de letterlijk-historische opvatting *o.a.* [2]) de dagen van Genesis 1 als tijdperken van 24 uur opvat. Dit is minder gelukkig uitgedrukt en kan zeer wel tot misvatting aanleiding geven. Hiermede toch was niet bedoeld de meening, dat de dagen tijdperken van 24 uur zijn, als voor de genoemde opvatting kenmerkend aan te geven. Bedoeld is alleen, dat men van die zijde vaak aan de dagen deze beteekenis toekent, evenals men daar gaarne den zondvloed als allesbeheerschende geologische factor beschouwt. Het zijn dus meeningen die *onder andere* [2]) (meeningen) vaak bij hen, die de letterlijk-historische opvatting (in ruimeren zin) toegedaan zijn, voorkomen. De allesbeheerschende invloed van den zondvloed als geologische factor *kan* niet als kenmerkend voor de bedoelde opvatting genoemd worden, daar men aan de klemmende noodzakelijkheid daarvan o.a. ontkomen kan door met Dr. Kuyper aan te nemen, dat reeds voor den zondvloed, terstond na den zondeval een geweldige ommekeer op het aardoppervlak heeft plaats gehad (*Gemeene Gratie* I[1], pag. 11 en 12). Wat betreft de meening, dat de dagen 24 uur zouden hebben geduurd, als ik dat als kenmerkend had geschouwd voor de letterlijk-historische opvatting in ruimeren zin, dan had ik ten onrechte Ds. Sikkel als voorstander van deze opvatting genoemd, daar hij toch den 24-uur-duur evenals Dr. Kuyper in *De Gemeene Gratie* (I[1], pag. 143) in het midden laat".

Het is volkomen juist als Dr. v. d. Vaart Smit constateert,

---

[1]) Geheel aan het slot van mijn artikelenreeks.

[2]) Deze cursiveeringen *thans* van mij. B.

dat in art. I, gezien het „Naschrift" elke omschrijving of formuleering van de letterlijk-historische opvatting ontbreekt. Een uitvoerige omschrijving dezer opvatting volgt eerst in art. III (ruim 3 kolommen druk).

Dr. v. d. Vaart Smit bewaart over deze omschrijving het diepste stilzwijgen. Voor een ieder, die de moeite neemt dit art. III te lezen, zal het duidelijk zijn, dat ik er niet op uit geweest ben de aanhangers der letterlijk-historische opvatting te ridiculiceeren en wel degelijk ernst gemaakt heb met deze opvatting. Meer nog, het zal hem blijken, dat zij die door mij tot de concordisten zouden worden gerekend (volgens Dr. v. d. Vaart Smit) *op grond van de omschrijving in art. III* tot de aanhangers der letterlijk-historische opvatting moeten worden gerekend.

In art. VII werd door mij daarna meer critisch nagegaan of alles wat zich als letterlijk-historisch aandient, dat wel waarlijk en zuiver is. En dan is de conclusie, dat het kenmerkende der letterlijk historische m.i. hierin bestaat, „dat men vasthoudend aan de chronologische volgorde, ons in het scheppingsbericht gegeven, het scheppingswerk zich volbracht denkt in 6 dagen van normalen tijdsduur (24 uur)".

Zeer terecht is nu de conclusie, dat personen, die op grond van art. III *wel* tot de aanhangers der bedoelde opvatting moeten worden gerekend, thans buitengesloten worden. Maar daarmede is allerminst bewezen, dat ze dan door mij tot de concordisten gerekend worden. Dr. v. d. Vaart Smit acht van wel, maar dan vergeet hij dat ik in het „Naschrift" nog het volgende ter verduidelijking van mijn uitlating aan het slot van art. VII schreef:

> „Eerst later (art. VII slot) bij de letterlijk-historische opvatting in engeren zin, in tegenstelling met *de niet concordistische tijdperken hypothese van Dr. v. d. Vaart Smit c.s.* [1]) geef ik den tijdsduur van 24 uur als kenmerkend aan, terwijl ik dan ook de meening omtrent den

[1]) Cursiveering *thans* van mij. B.

zondvloed in het midden laat. Deze engere opvatting was in het eerste artikel echter *niet* bedoeld ; vandaar het noemen van Ds. Sikkel dan ook. Goed beschouwd zijn er dus onder ons 3 opvattingen van Gen. 1 tot nog toe gangbaar gweest. Twee daarvan verschillen echter slechts op één enkel punt wat het temporeele aangaat".

Dr. v. d. Vaart Smit redeneerde als volgt :
B. zegt onder de gereformeerden is het **òf** *letterlijk-historisch* **òf** *concordistische opvatting van Genesis 1. Bavinck e.a. vallen niet onder wat zijns inziens het kenmerkende van de eerste opvatting is,* **dus** *rekent B. hen tot de concordisten.* [1])

Daartegen wil ik dit opmerken. Ten eerste is het Dr. v. d. Vaart Smit onmogelijk uit mijn definieering, omschrijving en bestrijding van het concordisme ook maar één punt tot staving van zijn conclusie naar voren te brengen. Ten tweede is hij verplicht om rekening te houden met mijn breede omschrijving van de letterlijk-historische opvatting in art. III, waardoor bedoelde auteurs gerekend worden de letterlijk-historische opvatting te zijn toegedaan. Ten derde moet de uitlating in artikel VII door hem gezien worden, zooals ik haar toelichtte in het „Naschrift", waaruit blijkt, dat ik slechts voor wat ik toen noemde de „letterlijk-historische opvatting in engeren zin" den duur van 24 uur als het kenmerkende stelde. Binnen de letterlijk-historische opvatting waren m.i. twee opvattingen samengebracht, waarvan (en dat bedoelde ik aan het slot van art. VII) slechts één *volkomen* aanspraak kon maken op den naam van „*letterlijk*-historisch".

Maar ook als men het „Naschrift" buiten beschouwing laat, dan is het eenige waartoe Dr. v. d. Vaart Smit, door mijn uitlating in art. VII gerechtigd is, de conclusie, dat de bedoelde personen, die van zichzelf zeggen Genesis 1 „letterlijk-historisch" op te vatten, door mij buiten den aanhang dier

---

1) Dr. v. d. Vaart Smit stelt „òf . . . . òf" waar ik slechts „en . . . . en" stelde. Toepassing der eerste beginselen van de formeele logica had hier het onjuiste, dat op het woordje dus volgt al kunnen voorkomen.

opvatting gesloten zijn. En dan zijn er twee mogelijkheden: òf deze personen zijn concordisten òf zij behooren tot een groep van personen, die aanvankelijk door mij gerekend werden de letterlijk-historische opvatting te zijn toegedaan, doch die later bleken, niettegenstaande hun eigen bewering, dit niet te zijn, maar daarmee door mij nog niet tot de concordisten gerekend worden, maar een eigen groep vormen. In het laatste geval zouden er dus drie groepen zijn en was het schema van indeeling onjuist. Inderdaad bleek dit het geval te zijn. In het „Naschrift" poogde ik een en ander nog te rectificeeren, het spijt mij, dat toen niet wat uitvoeriger te hebben gedaan, maar het was toch al duidelijk genoeg waar ik bovendien de opvatting dezer groep *„niet-concordistisch"* noemde. [1])

Dr. v. d. Vaart Smit meent mij op bladz. 152 van een ernstige onregelmatigheid te mogen beschuldigen. Maar geheel zonder bewijs beweert hij op grond van één minder juiste uitlating, die daartoe wel eenige aanleiding zou kunnen geven, doch die ik zelf reeds rectificeerde, dat ik Bavinck c. s. tot de concordisten reken, ja dat ik dat eigenlijk iedereen doe, die een verstandige exegese van Genesis I tracht te geven. Hieraan knoopt hij vast enkele zeer breedvoerige en ver-doordravende beschouwingen, en de conclusie als zouden volgens mij de aanhangers van de letterlijk-historische opvatting een stel dwazen of „ „eventueele" ", „ „mogelijke" ", menschen zijn, „ „het geheel abstracte" " door mij geridiculiseerde „ „eenvoudige" gereformeerde volk" ". Het eindoordeel is dan natuurlijk, dat ik mij te gemakkelijk van mijn taak heb afgemaakt. De onjuistheid dezer conclusie zal uit het voorgaande thans wel zonder meer duidelijk zijn.

In het kort wil ik thans mijn opvatting, zooals ik die reeds in mijn artikelenreeks deed uitkomen, hier nog eens duidelijk weergeven:

---

[1]) Niettegenstaande ik hier nadrukkelijk de opvatting van Dr. v. d. Vaart Smit „niet concordistisch" noemde, zegt hij toch, dat ik hem tot de concordisten reken. 't Is wel te begrijpen, waarom hij over mijn „Naschrift" het diepste stilzwijgen in acht neemt. Hij vergelijke ook eens met zijn bewering het slot van art. VI.

Er zijn onder ons, Gereformeerden, in hoofdzaak drie opvattingen omtrent Gen. I.

I. *De concordistische opvatting* (zie art. IV, begin). Deze vaak min of meer vage poging tot harmoniseeren van evolutionistische wetenschap en bijbelverhaal heeft bij sommige Gereformeerden ingang gevonden. Met de door Dr. v. d. Vaart Smit op bldz. 159 tot 161 genoemde bezwaren kan ik mij grootendeels vereenigen.

II. *De letterlijk-historische opvatting s. s.* (zie art III met de beperkende bepaling van het slot van art. VII en het „Naschrift". Deze wordt o.a. voorgestaan door Prof. L. Lindeboom en Docent J. J. v. d. Schuit. De aanhangers dezer opvatting denk ik mij dus niet „ „in abstracto als „mogelijke" menschen" ", want behalve het bovengenoemde tweetal zou ik gemakkelijk een aantal predikanten kunnen noemen, dat er evenzoo over denkt. Bijna in de geheele Christelijke Gereformeerde Kerk denkt men er zoo over en haar leden zijn voor mij in het geheel geen „ „*eventueele* menschen, ietwat ridicule figuranten op den achtergrond, het geheel abstracte „misschien wel overgroote deel van ons *eenvoudige* gereformeerde volk", bij wie het simplex sigillum ridiculi" " zou zijn. [1])

III. *De niet-concordistische-tijdperken-hypothese.*

Hiermede is bedoeld de opvatting van hen, die wel zeggen de letterlijk-historische opvatting te huldigen en daarom in art. I en III aanvankelijk bij de aanhangers dier opvatting gerekend werden, maar later door mij, omdat zij zich niet willen uitlaten omtrent den tijdsduur der dagen in art. VII niet meer bij de aanhangers der letterlijk-historische opvatting werden geplaatst en in het „Naschrift" tot een afzonderlijke derde groep werden vereenigd. Tot haar aanhangers reken ik o.a. Bavinck en Dr. v. d. Vaart Smit.

---

[1]) Hier cursiveert Dr. v. d. Vaart Smit het door mij niet gecursiveerde woord *eenvoudig*. Toch niet om vooral maar uit te doen komen, dat ik er op uit ben, de eenvoudigheid van deze menschen belachelijk te maken?

Een min of meer immanente critiek op de eerste opvatting is te vinden in art. V en VI.

De tweede en derde opvatting (ook wel de eerste) werden bestreden in art. VIII tot X, de derde meer speciaal in art. XI. Den opmerkzamen lezer zal blijken, dat door mij niet eerst *nu* deze indeeling wordt geprojecteerd, maar dat zij reeds van den aanvang af in mijn artikelen aanwezig was. Men zie slechts den hier volgenden opzet ervan.

I en II : Inleiding, en bespreking van het werk van De Dorlodot.

III : Omschrijving der letterlijk-historische opvatting in ruimeren zin (is gelijk aan de hiergegeven tweede en derde opvatting).

IVa : Omschrijving der concordistische opvatting.

IVb : Samenvatting der bezwaren tegen beide omschreven opvattingen.

V en VI : Bestrijding der concordistische opvatting.

VII : Critische beschouwing der letterlijk-historische opvatting.

VIII—X : Bestrijding der letterlijk-historische opvatting in ruimeren zin.

XIa : Bestrijding der niet-concordistische tijdperken-hypothese.

XIb : Slot.

Ik meen thans voldoende duidelijk te hebben gemaakt, dat ik mij niet heb schuldig gemaakt aan de door mijn opponent gewraakte onregelmatigheid en te hebben aangetoond, dat hij mij op een standpunt plaatste, dat ik niet ingenomen heb.

B. Het zal nu wel duidelijk geworden zijn, dat de bewering van Dr. v. d. Vaart Smit als zou ik „al degenen die (mijn) ideëele opvatting niet deelen onder den naam van concordisten" samenvatten en alle Gereformeerde theologen overbrengen naar het kamp der concordisten, niet houdbaar is. Maar waarom beschuldigt Dr. v. d. Vaart Smit mij zoo uitvoerig daarvan? Omdat ik mij bij de bestrijding der con-

cordisten bediend heb van argumenten aan de palaeontologie ontleend! Nu heb ik getracht aan te toonen, dat de tegemoetkomende houding van het concordisme voor de „officieele geologie" niet van de minste beteekenis is en een hoogst armelijken indruk maakt op iemand, die uit den aard zijner studie iets meer van geologie en palaeontologie afweet; dat de „officieele geologie" het pogen der concordisten als waardeloos geknoei beschouwt. Waar er onder de gereformeerde z.g. „intellectueelen" nog wel eens sympathie voor het concordisme gekoesterd werd, meende ik deze armoedige houding er van eens te moeten demonstreeren. Ik heb mij daartoe een oogenblik gesteld op het standpunt der hedendaagsche „officieele geologie" en datgene wat zij beweert als resultaat naar voren te kunnen brengen geaccepteerd. Maar *het is op zijn zachtst uitgedrukt onjuist, als Dr. v. d. Vaart Smit beweert, dat de palaeontologie volgens mij* **terecht** *in het midden brengt, dat de volgorde van den Bijbel een andere dan de hare is* en dat de hare de voorkeur verdient boven de onjuiste van Gen. I. Het is eveneens wel iets bezijden de waarheid als hij zegt: „ „B. meent, dat men bij dezen stand van zaken de palaeontologie bijvallen moet." " Wat hij hier zegt is m. i. zelfs een besliste onwaarheid. Want schreef ik niet in art. V:

„Ofschoon hier een critische bespreking van de „officieele geologie", naar aanleiding van het werk van Price, op haar plaats zou zijn, zullen we ook deze niet geven, maar ons met het concordisme stellen op het standpunt der „officieele geologie" en van daaruit het concordisme bezien. *Allerminst houdt dit in, dat wij zelf dit standpunt innemen.* [1]) Maar met de resultaten der historische geologie en der afstammingsleer **— die wij dus slechts onder voorbehoud accepteeren** [1]**)** — zal het concordisme blijken in strijd te zijn". [2])

---

[1]) Cursiveering etc. *thans* van mij B.

[2]) „Zie over Price en zijn *The new geology,* 1923: W. J. A. Schouten: *De tegenwoordige stand van het evolutievraagstuk,* in het Org. Chr. Ver. Nat. en Gen., pag. 19 v.v." (Jaargang 1926).

Al ware Dr. v. d. Vaart Smit in het geheel niet op de hoogte van het werk van Price en zelfs van het referaat van Dr. Schouten (wat ik voor iemand, die belang stelt in de „resultaten" der natuurwetenschap, zooals Dr. v. d. Vaart Smit zegt te doen, toch zeker niet mag veronderstellen) dan is toch dit citaat op zichzelf duidelijk genoeg en daarom zal mijn geachte opponent moeten erkennen, dat door hem hier een groote onregelmatigheid is gepleegd.

De bedoeling van Dr. v. d. Vaart Smit is nu duidelijk geworden. Hij wil beweren, dat ik de palaeontologie gebruikt heb tegen de letterlijk-historische opvatting. Daartoe was het eerst noodig, dat hij aantoonde, dat ik menschen als Bavinck en c. s. tot de concordisten rekende, doordat ik de letterlijk-historische opvatting en het concordisme vereenzelvigde. Waar ik de concordisten nu bestreed met een palaeontologisch-geologisch argument, deed ik het *(volgens hem)* hen, die ik er toe rekende *(volgens hem)* ook. Aangezien Bavinck c. s. volgens hem aanhangers der letterlijk-historische opvatting zijn,[1]) richtte ik mijn aan de palaeontologie en geologie ontleende argumenten volgens hem tegen de letterlijk-historische opvatting. Reeds toonde ik aan, dat vereenzelviging van het concordisme en de opvatting van Bavinck c. s., laat staan met de letterlijk-historische opvatting in engeren zin bij mij *niet* plaats had, dus mist deze redeneering van Dr. v. d. Vaart Smit allen klem en blijft ten volle van kracht wat ik schreef „Bij de critische bespreking zullen wij het geologisch argument speciaal tegenover de concordistische opvatting naar voren brengen. Tegenover de z.g. letterlijk-historische opvatting zullen wij het in het geheel niet aanwenden". *De bewering, dat ik eenig palaeontologisch of geologisch argument tegen de letterlijk-historische opvatting zou hebben gebruikt (of hebben willen gebruiken) is dan ook onjuist.*

Zeer zeker uitlatingen als deze „Als in het Eozoicum de

---

[1]) Volgens mij ook maar dan alleen van de letterlijk-historische opvatting in ruimeren zin."

eerste diieren — o.a. de uitgestorven op kreeften gelijkende Trilobieten en de nu nog levende Brachiopoden (armpootigen, schaaldieren) — optreden, zijn deze reeds zoo hoog ontwikkeld, dat men verplicht is aan te nemen, dat hun voorouders reeds in het Azoicum leefden, al zijn ze daarin tot nog toe niet gevonden", staan zeker niet op zichzelf, maar *moeten in verband met het hierboven aangehaalde voorbehoud geplaatst worden*. Evenwel acht Dr. v. d. Vaart Smit het geoorloofd dit voorbehoud geheel te negeeren en te wijzen op een vermeende sympathie mijnerzijds voor een zeker evolutionisme, welke sympathie echter slechts in zijn verbeelding bestaat. Aangezien ik, door het door mij gemaakte voorbehoud deze uitlatingen niet voor mijn rekening behoef te nemen, *zooals Dr. v. d. Vaart Smit die voor mijn rekening wenscht te brengen*. heeft het geen zin, dat hij tegenover mij beweert, dat het hem voorkomt, „dat iemand, die zulke uitlatingen voor zijn rekening neemt, zichzelf de mogelijkheid heeft ontnomen om aan de Gereformeerde Schriftopvatting recht te doen". Zijn geheele volgende betoog tegen het evolutionisme, heeft als zoodanig mijn volle instemming ; alleen kan ik mij er niet over verblijden, dat hij den schijn wekt als zou dat betoog tegen mij gericht zijn, want dat is het niet. Het treft slechts een fictieven tegenstander.

De vergissing door Dr. v. d. Vaart Smit hier begaan, is wel zeer ernstig, temeer, waar zij niet had behoeven voor te komen, indien hij zich de moeite getroost had om nauwkeurig te lezen wat ik schreef in „Woord en Geest". Maar hij heeft met mijn artikelen geen ernst gemaakt en daartoe was hij m. i. tegenover een tegenstander verplicht.

KRONIEK.

Onjuiste koppeling. — Het stuk van Ds Aalders in O. E. V. — In het teeken van Barth. — De juiste koers.

In zijn geestige rede bij de feestelijke viering van het 100-jarig bestaan van het Erasmiaansch Gymnasium te Rotterdam heeft Mr A. de Jong een paar dingen gezegd, die me ook van toepassing lijken op enkele dingen, die in de laatste maand in het kerkelijk leven de aandacht vroegen.

Ik bedoel niet dat deel van zijn speech waarin hij sprak over de veredeling van het karakter, of de verheffing van heel de existentie van den jongeling, die de nabijheid van de grata puella kan hebben. Dit ware wel een wenk, wanneer het waar was, wat in een onzer neutrale bladen stond in verband met het pleidooi dat Dr v. d. Vaart Smit in een vorig nummer van ons Geref. Theol. Tijdschrift hield ten gunste van de moeder bij den doop.

Hoe een mensch toch soms zijn doel kan voorbijschieten! Ik vermoed dat Dr. v. d. V. S. het wel te veel eer voor zijn betoog zal vinden, als hij zich in dat stuk ziet geëerd als de heraut van een ontwakende meerdere waardeering van de vrouw. Want wat waren dan die Afgescheiden menschen in de Geref. Kerken van voor 1886, die nooit anders doopten dan met de moeder er bij, hun tijd een eind vooruit.

Men komt tot rare uitingen als men de historie niet meer kent. We hebben in de bespreking, die Dr. v. d. V. S. over deze kwestie van den Vroegdoop heeft geopend en die na de vacantie nog interessanter lijkt te zullen worden niet gemerkt, dat hierbij de eerepositie van de Gereformeerde vrouw annex was.

Ik denk aan dat andere deel van de rede van Mr de Jong,

waarin hij de waarde van een klassiek gevormd en toch in den modernen tijd volop inlevend geleerde aangaf met het vers:

Am guten Alten
Im Treuen halten;
Am Kräft'gen Neuen
Sich stärken und freuen
Wird niemand gereuen.

De afgeloopen maand gaf n.l. weer onderscheidene blijken, dat er een streven is ook in „Gereformeerde" kringen om zich aan het — nog niet eens Kräftige — Neue te freuen en te stärken, door ontrouw te worden aan het gute Alte.

Ik bedoel bijzonderlijk het artikel van Ds J. C. Aalders te Amsterdam in „Onder Eigen Vaandel".

Het belangrijkste in dit opstel over „het Theologisch belang van het Assensch leergeschil" is niet de volmondige erkenning van wat we nog al eens in 't begin van het conflict hebben hooren ontkennen „dat het in Assen ging om kernvragen van fundamenteelen aard, die ons terugvoeren tot de groote grondbeginselen der geheele theologie"; dat het hier gaat „om de Schriftbeschouwing.

Maar van heel wat ernstiger aard is wat Ds J. C. A. zegt op blz. 129:

„Aan de waarde van deze Kuypervisie, waarin ook Bavinck meeging en de rijke vrucht die zij gedragen heeft voor de algemeene levenskringen breng ik gaarne mijne hulde, maar meen desnietegenstaande, dat zij haar tijd gehad heeft en dat aan alle kanten de situatie om vernieuwde oriënteering roept......

Ik zie er (n.l. in het Assensch leergeschil v. D.) veeleer een symptoom in van een in de Gereformeerde Kerken zich baanbrekende nieuwe strooming, die zich de algemeene geestesgesteldheid van onze dagen bezig is bewust te worden en daarom behoefte gevoelt van uit zijn beginsel de zoo pas genoemde oriënteering te beproeven aan de nieuwe problemen.

Hoe het met dit beginsel van waaruit de nieuwe *oriënteering* geschiedt *aan* wat de schrijver zelf nog *problemen* noemt, hoe het met dit beginsel dan staat is althans negatief niet onduidelijk op blz. 140 :

> „Wij (moeten) niet in fundamentalisme ons heil zoeken maar perspectieven hebben (we) te openen... Wij moeten in plaats van ons tevreden te houden met een stel overgeleverde voorzichtigheden, weer durf toonen voor de toekomst met vruchtbare vermetelheden...... In de plaats van het handhaven met een bepaald aantal concrete punten van den z.g. inhoud van Gods Woord moge weer komen het teruggaan tot op en in het Schriftprincipe zelf.
>
> In plaats van een zich plaatsen op den grondslag der belijdenis, een teruggaan tot daarachter en daaronder.

Ik mag niet te veel meer citeeren. Men vergunne mij — ik weet dat er velen of Onder Eigen Vaandel niet lezen of zeer laat in de portefeuille krijgen — nog dit ééne :

> ... moge het Neo-Calvinisme van Kuyper en Bavinck dan zijn ... reactie vinden in het streven van een zich losmakende groep van jong-Gereformeerden. Zij voelen zich aangetrokken op vele punten tot den geestelijken ernst en de tijds-oriënteering der Rechts-modernen, *zij voelen zich verwant* aan vele gedachten en tendenzen der oudere Ethischen met name Gunning, zij voelen voor een deel althans vooral sterke gelijkgestemdheid met de tonen, die Barth doet hooren".

Assen heeft voor velen geen rechtvaardiging noodig, maar betere rechtvaardiging voor het krachtig halt ! dat zij op dezen weg der afwijking van de Belijdenis heeft geroepen is er zeker nog niet geleverd dan dit artikel van Ds Aalders, waarvan men zelfs de opname in dit *confessioneele* tijdschrift niet geheel begrijpt.

K. S. heeft in de Reformatie van begin April gezegd, hij

kende dit artikel toen nog niet, en had alleen Aalders' stukken over Barth gelezen in Woord en Geest :

> „Ik kan er niets aan doen. Zijn laatste artikelen zijn een verloochening van heel den Gereformeerden inventaris". Niet, dat hij niet vele meubelstukken uit het gereformeerde huis heeft meegenomen naar zijn tegenwoordige woning. Natuurlijk. Maar het huis, zijn stijl, fundeering, zijn uitzicht, zijn constructie, zijn naam is niet gereformeerd."

De Reformatie krijgt wel krachtig gelijk.

Ds Aalders steekt het ook niet onder stoelen of banken. In O. E. V. zeg hij ook nog :

> Zullen wij metterdaad in theologisch opzicht iets leveren, dan lijkt mij noodig tegenover het al te eenzijdig Calviniseeren der theologie dat in de kerken onzer herkomst mode werd, ons eerlijk en onbevooroordeeld ook weer over te geven aan de groote gedachte van dien zoo oorspronkelijken geest Dr Maarten Luther.

Waarbij dan nog uitdrukkelijk gezegd wordt dat de hernieuwde oriënteering aan de Reformatoren niet hun stelsel maar hun persoon bedoelt.

Het is nog zoo lang niet geleden dat prof. Grosheide in het N. Holl. Kb. vermaande om geen strijd te voeren wie de rechtmatige erfgenamen zijn van Kuyper en Bavinck.

Ds Aalders is radicaal. Hij verwerpt de erfenis. Hoe in de door hem te stichten Gereformeerde Vereenigingen (H. V.) artikel 2 van de statuten er voortaan uit zal zien, mag een raadsel heeten.

Belangrijker is de vraag of de erkende leiders van H. V. er allen zoo over denken als de schrijver in O. E. V. Zij hebben toch met de niet erkenning van het recht in het Assensch tuchtgeval, niet alle tucht op de leer in hun Gereformeerde kerken van het Hersteld Verband „overboord" geworpen ? Men mag benieuwd zijn naar de ontwikkeling van toestanden in den kring van hen die ons verlieten. Zóó lijkt het snel berg-

afwaarts te gaan ; we kunnen niet denken, dat dit betoog van Ds A. de instemming heeft van een grootere meerderheid in de groep-Geelkerken.

Hoe het ook zij — en dat stemt ons in deze overigens droeve snelle voortwoekering van het kwaad der loslating van de belijdenis tot eenige hoop — prof. Dr Bouwman meende in de Bazuin van 6 April „laat ons maar een paar jaar wachten, en wij gelooven, dat zij die de Gereformeerde belijdenis van harte liefhebben straks (uit het H. V.) zullen terugkeeren". Ik denk, dat een artikel als in O. E. V. onder deze profetie van Prof. B. een dikke streep zet.

De weken na Paschen zijn zeer belangrijk geweest door de vergaderingen der predikanten. Dat er zoo groote belangstelling voor de dikwijls moeilijke en ingewikkelde onderwerpen bestond, is een bewijs, dat al wordt volgens een lichtvaardig oordeel, er te weinig gestudeerd, voor het resultaat van anderer studie nog levende interesse bestaat ; en dan is Polen nog niet verloren.

Het verslag van onze Geref. Pred. Ver. die haar 50-jarig bestaan vierde, zal nog wel in extenso in ons Tijdschrift opgenomen worden ; helaas dat onze met dit werk zoo vertrouwde scriba Ds Kunst het van t' jaar niet doen kan ; ook daarom reeds en om zooveel meer zou men wenschen, dat zijn ernstige krankheid nog een gunstigen keer mocht nemen.

v. D.
